

GRŪDŲ KAINŲ ĮTAKA GALVIJŲ IR KIAULIŲ SUPIRKIMO KAINOMS *THE INFLUENCE OF GRAIN PRICES ON PURCHASE PRICES FOR CATTLE AND PIGS*

Albertas GAPŠYS

LAEI Produktų rinkotyros skyriaus vedėjas, albertas@laei.lt

Straipsnyje nagrinėjamos galvijų ir kiaulių supirkimo kainų tendencijos ir jų priklausomybė nuo grūdų supirkimo kainų Lietuvoje. Ekonominis pakilimas 2007 metais ir grūdinių augalų derliaus svyravimai turėjo didelės įtakos miltų, duonos gaminių kainų augimui. Tačiau dėl permainų augalininkystėje mėsos kainos Lietuvos rinkoje neturėjo didėti. Mėsos ir grūdų supirkimo kainos analizuojamu laikotarpiu neturėjo koreliacinio ryšio. Kiaulių ir galvijų supirkimo kainų kaitą lėmė keletas veiksnių. Kai kurie jų supirkimo kainas mažino (mažėjantis vartojimas, turgaus konkurencija), o kai kurie jas didino (grūdų, materialinių išteklių kainų ir kiaulių eksporto didėjimas).

Straipsnyje analizuojama ir mėsos perdirbėjų bei prekybininkų verčių pasiskirstymo įtaka supirkimo kainoms. Mažmenines kiaulienos ir galvijienos kainas analizuojamu laikotarpiu daugiausia didino prekybininkai, bet tam įtakos neturėjo brangstantys grūdai.

Raktažodžiai: galvijai, kiaulės, koreliacinis ir determinacijos koeficientai, supirkimo kainos, kainų grandinės.

ĮVADAS

Vyraujanti nuomonė, kad brangstant žaliavoms (grūdams), turi didėti ir iš jų gaminamų produktų (pvz., duonos, kiaulienos) kainos, nėra visai teisinga. Į sąnaudą orientuotas kainos nustatymo metodas vis mažiau naudojamas žemės ūkio produktų perdirbimo įmonių praktikoje, kai žaliavos kainų svyravimai dėl gamtinių sąlygų tampa pernelyg dideli, pasiūlos ir paklausos santykis per tam tikrą laikotarpį dažnai keisdamasis keičia ir kainos lūžio tašką. Kainų formavimo vidinius veiksnius (sąnaudas, kainodaros organizavimą ir t. t.), darančius įtaką kainodaros sprendimams, vis labiau keičia išoriniai veiksniai – rinkos ir paklausos pobūdis, konkurencija ir t. t. Teigiama, kad „sąnaudos nustato apatines kainų ribas, o rinka ir paklausa – viršutines jos ribas. Ir vartotojai, ir verslo rinkos pirkėjai pasveria produkto ar paslaugos kainą ir gaunamą naudą juos įsigijus. Taigi prieš nustatydamas kainas, pardavėjas privalo įvertinti santykį tarp kainos ir produkto paklausos.“[5]. Kainodara turi remtis ne sąnaudomis, o pirkėjų suvokimu apie prekės vertę. Šiuo principu įmonės dirba, kai paklausa viršija pasiūlą (padidinto pelningumo variantas) arba vertė daug didesnė už kainą (galimas nuostolis). Kaip teigia V. Pranulis, A. Pajuodis ir kt., „Kainodaros požiūriu kaštus galima laikyti riba, žemiau kurios įmonė savo prekei kainos nenustatys“ [11].

Žemės ūkio produktų perdirbimo sektoriuose daugiausia įtakos kainai turi kintamosios sąnaudos, nes žemės ūkio žaliava sudaro daugiau kaip pusę kintamųjų sąnaudų. Tačiau kai kur kainodaros sprendimai labai priklauso nuo susiklosčiusio rinkos tipo. Oligopolinė konkurencija vyrauja miltų ir pieno sektoriuose, monopolinė – duonos sektoriuje. Mėsos sektoriuje vyraujančius rinkos santykius būtų galima prilyginti tobulai konkurencijai, tačiau nevienodos mėsos produktų prekybos sąlygos (turgus, stambūs prekybos centrai) šia konkurenciją iškraipo. Daugelis rinkos organizavimo priemonių yra vienodos visai ES rinkai, tačiau atskirų šalių rinkos kainos kaip tik dėl vyraujančių rinkos tipų yra skirtingos.

Mėsos ir grūdų supirkimo kainų priklausomybės tyrimo tikslas – paneigti vyraujančią nuomonę ir įrodyti, kad žemės ūkyje supirkimo kainų formavimą daugeliu atvejų lemia išoriniai rinkos veiksniai.

Tyrimo tikslas – ištirti galvijų ir kiaulių supirkimo kainų priklausomybę nuo grūdų supirkimo kainų, nustatyti verčių pasiskirstymą tarp rinkos dalyvių bei kainų kitimo priežastis.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) įvertinti galvijų ir kiaulių supirkimo kainų priklausomybę nuo grūdų supirkimo kainų;
- 2) nustatyti galvijienos ir kiaulienos mažmeninių kainų pokyčių priežastis.

Tyrimo metodika. Pagal grūdų, galvijų ir kiaulių supirkimo kainų indeksus palygintos kainų kitimo tendencijos leidžia tiesiogiai nustatyti tarpusavio priklausomybę. Priklausomybė tarp kviečių ir gyvulių supirkimo kainų nustatyta koreliacinės ir regresinės analizės metodais. Galvijienos ir kiaulienos kainų grandinių ekspertinis vertinimas (iš esmės tai palyginamų produktų supirkimo, didmeninių ir mažmeninių kainų bei valstybės mokesčių verčių sintezė) leidžia parodyti galvijienos ir kiaulienos verčių pasidalijimą tarp rinkos dalyvių t. y. gamintojų, perdirbėjų, prekybininkų ir valstybės mokesčių dalis mažmeninės kainos struktūroje ir nustatyti kitas supirkimo kainų kitimo priežastis. Tyrimai atlikti remiantis statistinių duomenų sisteminės analizės ir ekspertinio vertinimo metodais. Tyrimo laikotarpis apima 2007–2009 metus, per kuriuos grūdų supirkimo kainos šalyje kilo dėl įvairių priežasčių. Pateikiamos mėnesinės kainos, nes taip geriau nustatyti analizuojamų reiškinų dinamiką. Darbe naudoti Lietuvos statistikos departamento, ES informacinių leidinių, Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinės sistemos (ŽŪMPRIS), Europos Komisijos ir Eurostato duomenys. Kainų tendencijos ir jų grandinės pateiktos grafiniu būdu.

TYRIMO REZULTATAI

Grūdų įtaka galvijų ir kiaulių auginimo išlaidoms

LAEI skaičiavimais, Lietuvoje apie 1 mln. t grūdų sunaudojama pašarams gaminti ir gyvuliams šerti. Daugiausia pašarinių grūdų sunaudojama kiaulėms šerti.

1 lentelė / Table 1

2009 metais sušerta kombinuotojų pašarų, tūkst. t *
Compound feed fed in 2009, thou. t

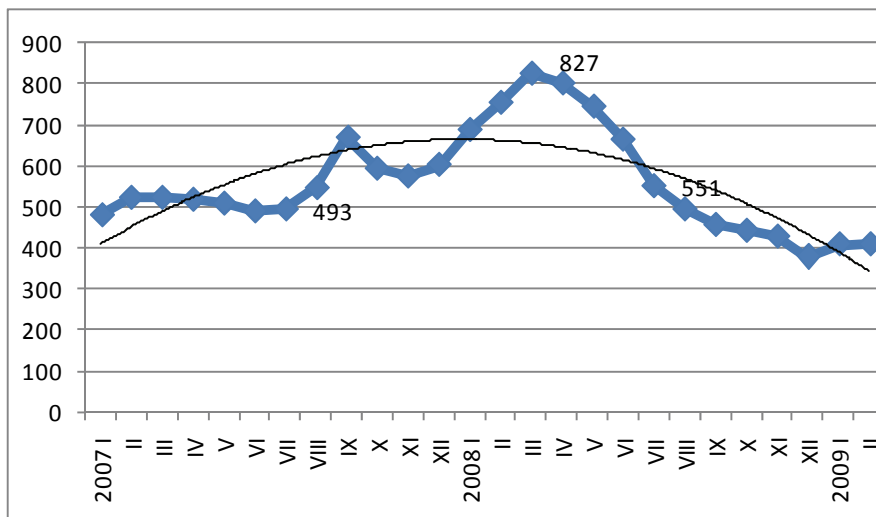
Kombinuotieji pašarai / Compound feed	Iš viso / Total	iš jų grūdų / of which grain
Kiaulių / Pigs	603	513
Galvijų / Cattle	428	300
Paukščių / Poultry	300	180
Kitų gyvūnų (išskyrus šunis ir kates) Other animals (excl. dogs & cats)	10	7
Iš viso / Total	1341	1000

*LAEI skaičiavimai / LIAE calculations.

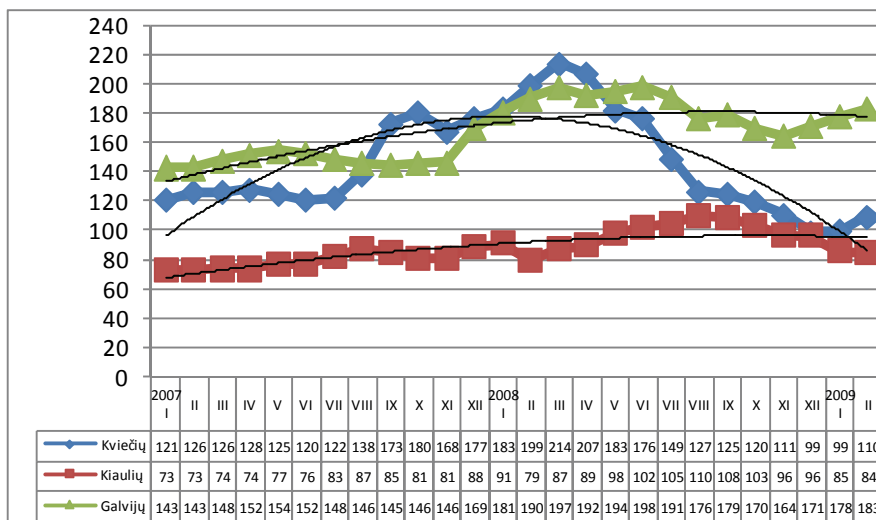
Kiaulių pašarai sudaro apie 60 proc., o galvijų – apie 50 proc. auginimo išlaidų. Todėl akivaizdu, kad keičiantis grūdų kainoms, kiaulių ir galvijų auginimo išlaidos taip pat turi keistis.

Pašarinių kviečių, kurių daugiausia sunaudojama pašarų racionuose, supirkimo kainos per 2007–2009 metų laikotarpį gerokai keitėsi (1 pav.). 2007 metų derliaus pašarinių kviečių kainos padidėjo net 68 proc., palyginti su 2006 metais. Didžiausias supirkimo kainos pakilimas

užfiksuotas 2008 metų kovo mėnesį, o vėliau kaina mažėjo. 2008 metų gruodį ji jau buvo ketvirtadaliu mažesnė nei kainos augimo pradžioje.

1 pav. Pašarinių kviečių supirkimo kainos dinamika 2007–2008 metais, Lt/t [3]
 Figure 1. Feed wheat purchase prices in 2007–2008, Lt/t

2 pav. Kviečių, kiaulių ir galvijų supirkimo kainų indeksų tendencijos 2007–2009 metais, palyginti su 2000 metais, proc. [13]
 Figure 2. Indices of purchase prices of wheat, pigs and cattle in 2007–2009, compared to 2000, %

Grūdų supirkimo kainos įtaką kiaulių ir galvijų supirkimo kainoms iliustruoja jų kainų indeksų dinamika (2 pav.).

Kiaulių supirkimo kaina 2008 metų I pusmetį turėjo didėti apie 25 proc. (pašarinių kviečių supirkimo kaina pakilo 50 proc., palyginti su 2007 m. I pusmečiu, grūdai pašaruose paprastai

sudaro 85 proc., o pašarai – 60 proc. auginimo išlaidų), o galvijų (pašaruose grūdai paprastai sudaro 20–25 proc., o pašarai – 50 proc. auginimo išlaidų) – apie 10 proc. Tačiau kiaulių ir galvijų supirkimo kainoms įtakos turėjo kiti veiksniai. Tai patvirtina koreliacinės ir regresinės analizės metodais nustatytas koreliacinis ryšys tarp kviečių ir gyvulių supirkimo kainų. 2007–2009 metais kiaulių atveju šis ryšys sudarė tik 0,0275, o tai reiškia, kad minėtu laikotarpiu priklausomybės tarp šių dydžių nebuvo. Determinacijos koeficientas – 0,08 proc., nurodantis, kiek pasikeičia kiaulių supirkimo kaina, pasikeitus grūdų kainai, labai mažas. Galvijų ir grūdų supirkimo kainų koreliacinis ryšys didesnis – 0,4112, tačiau determinacijos koeficientas taip pat nėra didelis – 17 proc.

Tiriant 2006–2009 metų kiaules auginančių bendrovių ekonominius rezultatus, nustatyta, kad didžiausia priklausomybė yra tarp pašarų ir rentabilumo. Galima daryti išvadą, kad 2007 metų grūdų kainų augimas mažino gyvulių auginančių pelną, bet nedidino supirkimo kainų. Tam įtakos galėjo turėti metų pradžioje pasirašytos tiekimo sutartys, supirkimo kainos kitose ES šalyse ir pan.

2007–2009 metais kiaulių supirkimo kainos pradėjo didėti tik nuo 2008 metų gegužės mėnesio ir rugpjūčio mėnesį pasiekusios 25 proc. punktų augimą, toliau pradėjo mažėti. Šiuo laikotarpiu kiaulių supirkimo kainos didėjo ir kitose ES šalyse.

2. Gyvulių supirkimas, mėsos gamyba ir vartojimas

Statistikos departamento duomenimis, per 2010 metų sausio–birželio mėnesius paskersta 0,7 proc. mažiau gyvulių ir paukščių nei 2009-aisiais tuo pačiu laikotarpiu. Gyvulių (skerdienos svoriu) supirkta 4 proc. daugiau. Mažiau supirkta galvijų, telyčių, karvių, avių ir ožkų (2 lentelė). Palyginti su 2007 metų tuo pačiu laikotarpiu, kiaulių supirkimas sumažėjo 38 proc., galvijų – 34 proc., tik paukščių supirkimas išaugo 19 proc.

2 lentelė / Table 2

Gyvulių ir paukščių supirkimas 2009 ir 2010 metų sausio–birželio mėnesiais, vnt. [9]
Purchase of livestock and poultry in January–June 2009 and 2010, heads

Gyvuliai ir paukščiai <i>Livestock & poultry</i>	2009	2010	Pokytis / Change %
Galvijai / Cattle	75321	66261	-12,0
<i>iš jų: / of which:</i>			
veršeliai < 1 m. / <i>calves <1 y.</i>	1688	1468	-13,0
telyčios > 1 m. / <i>heifers >1 y.</i>	14371	10584	-26,4
buliai / <i>bulls</i>	25604	25962	1,4
karvės / <i>cows</i>	33658	28247	-16,1
Kiaulės / <i>Pigs</i>	227541	244704	7,5
Avys ir ožkos / <i>Sheep & goats</i>	957	746	-22,0
Paukščiai, tūkst. / <i>Poultry, thou.</i>	17994	19774	9,9

Suprantama, kad mažėjant supirkimui, mažėjo vartojimas (galvijienos) arba didėjo importas (kiaulienos). Nors mėsos eksportas per 2010 metų I pusmetį didėjo, mėsos išvežta mažiau nei įvežta (3 lentelė). Palyginti su 2007 metų tuo pačiu laikotarpiu, kiaulienos importas išaugo 1,8 karto, tačiau paukštienos sumažėjo beveik dvigubai. Veršelių eksportas padidėjo 18 proc. Trečdaliu išaugo ir paukščių eksportas. Kiaulių supirkimo kainas didino augančio jų eksporto į Rusiją plėtra. 2007 metais eksportuota 282,3 tūkst. kiaulių, o 2008-aisiais apimtys padidėjo 1,5 karto, o kainos – ketvirtadaliu.

Gyvulininkystės ir paukštininkystės produkcijos eksportas ir importas
2009 ir 2010 metų I pusmetį, tūkst. t [14]
Export and import of animal and poultry products in the 1st half-year of 2009 and 2010, thou. t

Produkcija / Products	Eksportas / Export			Importas / Import		
	2009	2010	%	2009	2010	%
Galvijiena / Beef	11,4	10,9	-4,4	1,1	1,1	0
Kiauliena / Pork	1,9	2,0	5,3	35,6	28,8	-9,1
Paukštiena / Poultry meat	9,2	11,3	22,8	12,6	10,6	-15,9
Mėsos produktai / Meat products	3,1	4,4	41,9	10,7	9,5	-11,2
Iš viso / Total	25,6	28,6	11,7	60,0	50,0	-16,7

2010 metų I pusmetį vidaus rinkoje paukštienos suvartota 1 proc., kiaulienos – 11 proc., galvijienos – 12 proc. mažiau nei per tą patį laikotarpį 2009 metais (4 lentelė). Vidutiniškai mėsos vartojimas per 2010 metų I pusmetį sumažėjo apie 8 proc. Palyginti su 2007 metų tuo pačiu laikotarpiu, kiaulienos suvartota 6 proc., paukštienos – 10 proc., o galvijienos – net 43 proc. mažiau.

4 lentelė / Table 4

Gyvulininkystės ir paukštininkystės produkcijos vidaus vartojimas
2009 ir 2010 metų I pusmetį, tūkst. t *
*Domestic consumption of animal and poultry products
in the 1st half-year of 2009 and 2010, thou. t**

Rodikliai Indicators	Jautiena / Beef			Kiauliena / Pork			Paukštiena / Poultry meat		
	2009	2010	%	2009	2010	%	2009	2010	%
Supirkimas Purchase	18,4	16,9	-8	17,7	18,7	6	31,2	35,0	12
Importas Import	1,1	1,1	-	35,6	28,8	-19	12,6	10,6	-16
Eksportas Export	11,4	10,9	-4	1,9	2,0	5	9,2	11,3	23
Vidaus vartoji- mas / Domestic consumption	8,1	7,1	-12	51,4	45,5	-11	34,6	34,3	-1

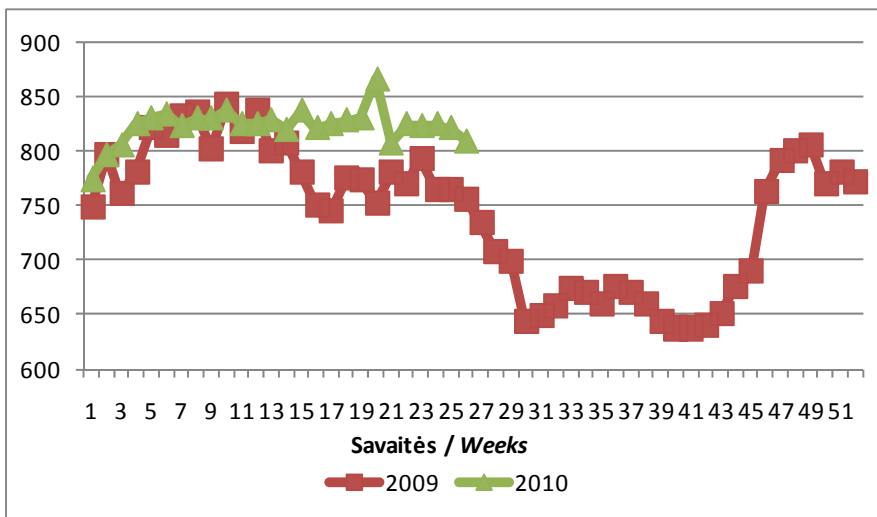
* Išankstiniai skaičiavimai / Preliminary calculations.

Turgaus prekyba mėsos produktais didelės įtakos vartojimo tendencijoms neturėjo: Statistikos departamento duomenimis, prekybos apimtys 2010 metų I pusmetį sumažėjo 8,6 proc., arba 14,8 mln. Lt, o palyginti su 2007-ųjų I pusmečiu, išaugo 2 proc.

3. Gyvulių supirkimo ir mėsos kainų tendencijos 2009–2010 metais

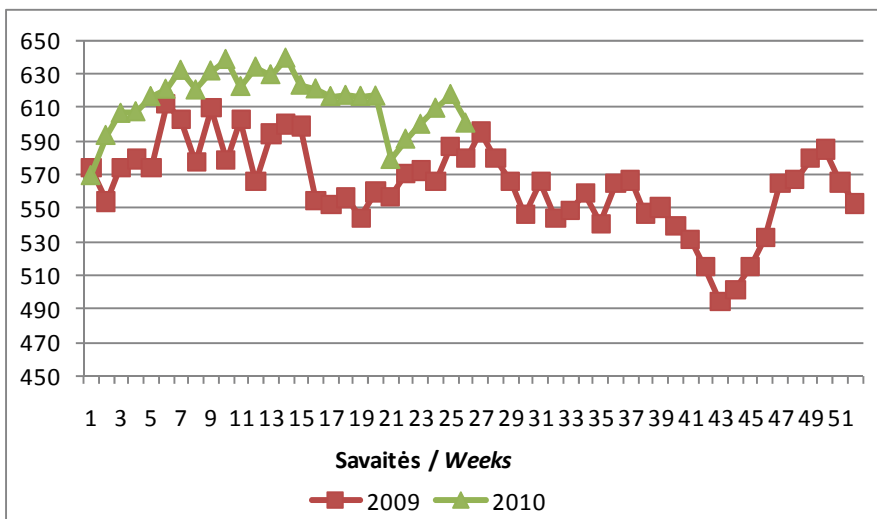
Galvijų ir kiaulių supirkimo kainų tendencijos. Statistikos departamento duomenimis, per 2010 metų sausio–birželio mėnesius skerdyklos ir mėsos perdirbimo įmonės supirko 66,3 tūkst. galvijų, arba 16,9 tūkst. t skerdienos. Tai 9 proc. mažiau nei per 2009-ųjų tą patį laikotarpį, o palyginti su 2007 metų tuo pačiu laikotarpiu, – 30 proc. mažiau.

2010 metų sausio–birželio mėnesių vidutinė bulių supirkimo kaina (822,6 Lt/100 kg) buvo 4,4 proc. didesnė nei 2009-ųjų tuo pačiu laikotarpiu (3 pav.).

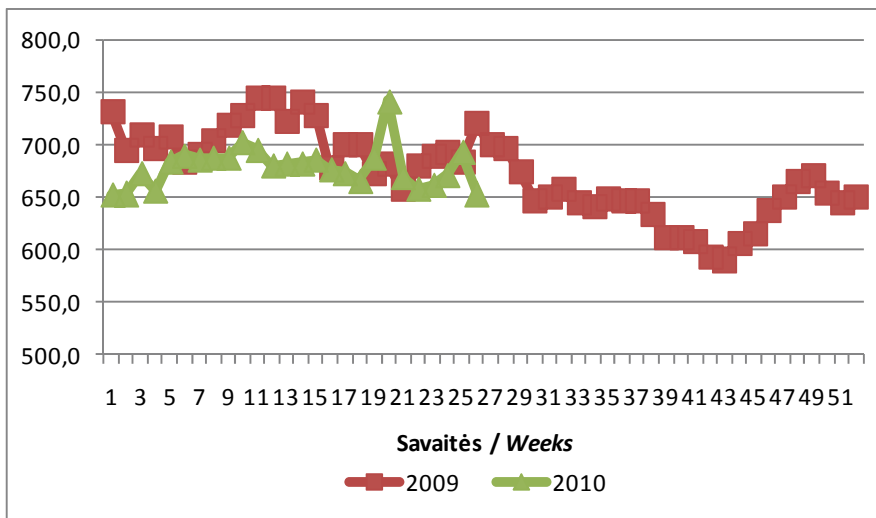
3 pav. Bulių supirkimo kainos 2009–2010 metais, Lt/100 kg [4]
 Figure 3. Purchase prices of bulls in 2009–2010, Lt/100 kg

2010 metų sausio–birželio mėnesių vidutinė karvių supirkimo kaina (614,2 Lt/100 kg) buvo 6,5 proc. didesnė nei tuo pačiu 2009-ųjų laikotarpiu (4 pav.).

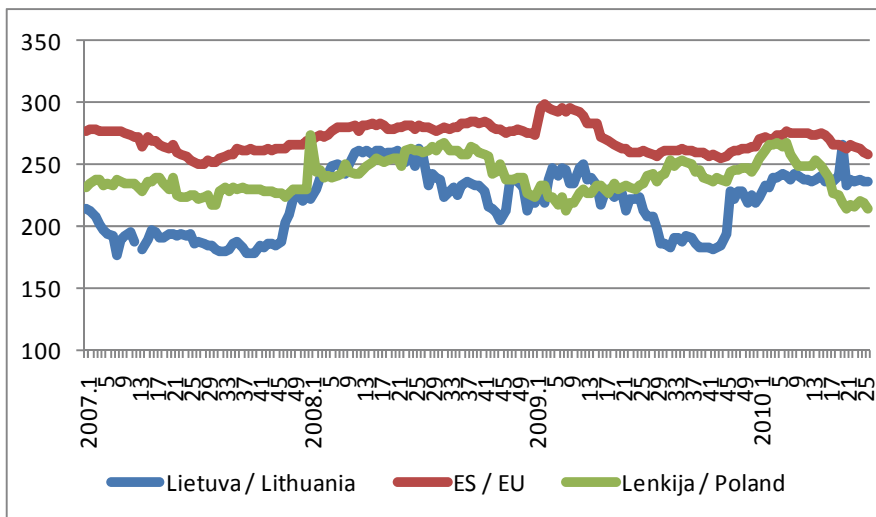
4 pav. Karvių supirkimo kainos 2009–2010 metais, Lt/100 kg [4]
 Figure 4. Purchase prices of cows in 2009–2010, Lt/100 kg

2010 metų sausio–birželio mėnesių vidutinė telyčių supirkimo kaina (678,6 Lt/100 kg) buvo 3,5 proc. mažesnė nei 2009-aisiais tuo pačiu laikotarpiu (5 pav.).

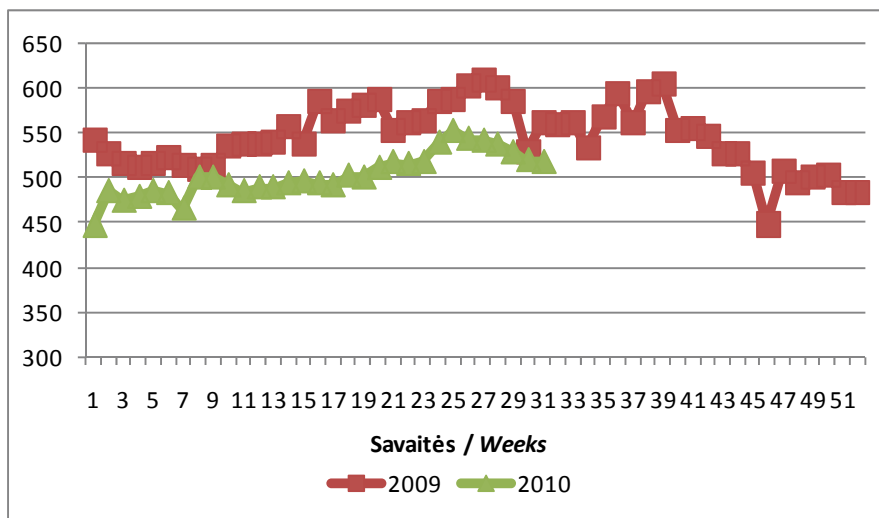
5 pav. Telyčių supirkimo kainos 2009–2010 metais, Lt/100 kg [4]
 Figure 5. Purchase prices of heifers in 2009–2010, Lt/100 kg

2010 metų I pusmečio vidutinė bulių (O2 klasės) supirkimo kaina Lietuvoje buvo 12 proc. mažesnė nei vidutinė ES ir 2 proc. – nei Lenkijoje, tačiau II ketvirtį lenkė kaimynų kainą (6 pav.). Vidutinė ES šalių galvijų supirkimo kainų tendencija (2007–2010 m.) rodo, kad tiesioginės priklausomybės tarp grūdų ir galvijų supirkimo kainų ir Europoje nėra.

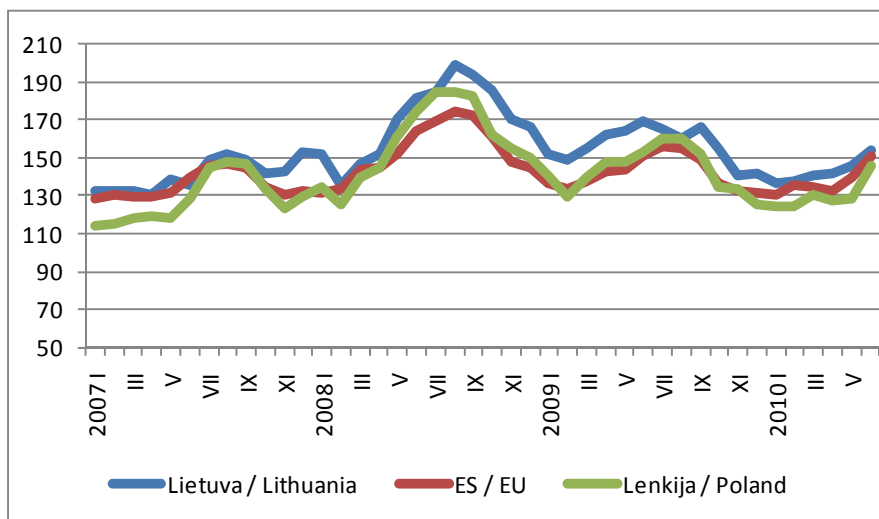
6 pav. Bulių (O2 klasės) supirkimo kainų tendencijos Lietuvoje, ES ir Lenkijoje 2007–2010 m., eurai/100 kg [1]
 Figure 6. Purchase prices of bulls (Class O2) in Lithuania, EU and Poland in 2007–2010, EUR/100 kg

Statistikos departamento duomenimis, 2010 metų I pusmetį skerdyklos ir mėsos perdirbimo įmonės supirko 244,7 tūkst. kiaulių, arba 18,7 tūkst. t skerdienos (7 proc. mažiau nei 2009 m. atitinkamu laikotarpiu). Vidutinė kiaulių supirkimo kaina (497,7 Lt/100 kg) buvo 9 proc. mažesnė nei 2009-ųjų I pusmetį (7 pav.) ir 30 proc. mažesnė nei 2007 metų tuo pačiu laikotarpiu.

7 pav. Kiaulių supirkimo kainos 2009–2010 metais, Lt/100 kg [4]
 Figure 7. Purchase prices of pigs in 2009–2010, Lt/100 kg

Kiaulių vidutinė supirkimo kaina 2010 metų I pusmetį Lietuvoje buvo didesnė už ES vidurkį 4 proc., Lenkijos – 10 proc. (8 pav.).

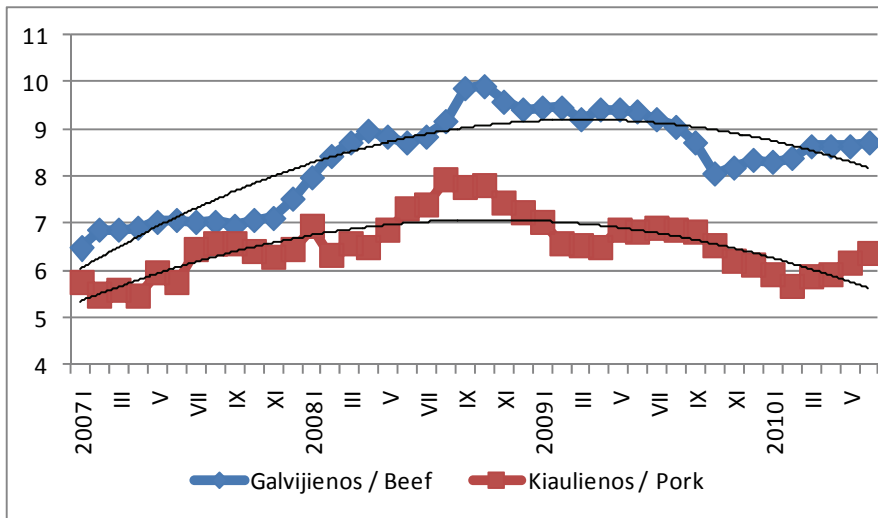

8 pav. Kiaulių supirkimo kainos Lietuvoje, ES ir Lenkijoje 2007–2010 metais, eurai /100 kg [2]
 Figure 8. Purchase prices of pigs in Lithuania, EU and Poland in 2007–2010, EUR/100 kg

2010 metų birželio mėnesį didžiausios kiaulių supirkimo kainos buvo Maltoje (628 Lt/100 kg), Jungtinėje Karalystėje (591 Lt/100 kg) ir Kipre (582 Lt/100 kg), mažiausios – Airijoje (476 Lt/100 kg), Prancūzijoje (483 Lt/100 kg) ir Suomijoje (486 Lt/100 kg). Lietuvoje supirkimo kainos buvo didesnės nei 19-oje ES šalių.

Galvijienos ir kiaulienos didmeninių kainų tendencijos. Vidutinė galvijienos didmeninė kaina 2010 metų I pusmetį buvo 9 proc. mažesnė nei 2009 metų I pusmetį ir 1 proc. mažesnė nei 2008 metų atitinkamu laikotarpiu (9 pav.). 2007–2009 metais galvijienos didmeninė kaina neturėjo koreliacinės priklausomybės nuo pašarinių kviečių kainos (koreliacijos koeficientas buvo -0,1146), o priklausomybė nuo galvijų supirkimo kainos buvo vidutinė (koreliacijos koeficientas buvo 0,6011).

2010 metų I pusmetį kiaulienos skerdienos vidutinė didmeninė kaina buvo 11 proc. mažesnė nei 2009-ųjų ir 2008-ųjų I pusmetį (9 pav.). 2007–2009 metų laikotarpiu kiaulienos didmeninė kaina neturėjo koreliacinės priklausomybės nuo pašarinių kviečių kainos (koreliacijos koeficientas buvo -0,1259), o priklausomybė nuo kiaulių supirkimo kainos buvo gana stipri (koreliacijos koeficientas buvo 0,9286). Net 86 proc. (determinacijos koeficientas) kiaulienos kainos pokyčio lėmė kiaulių supirkimo kainos kitimas.

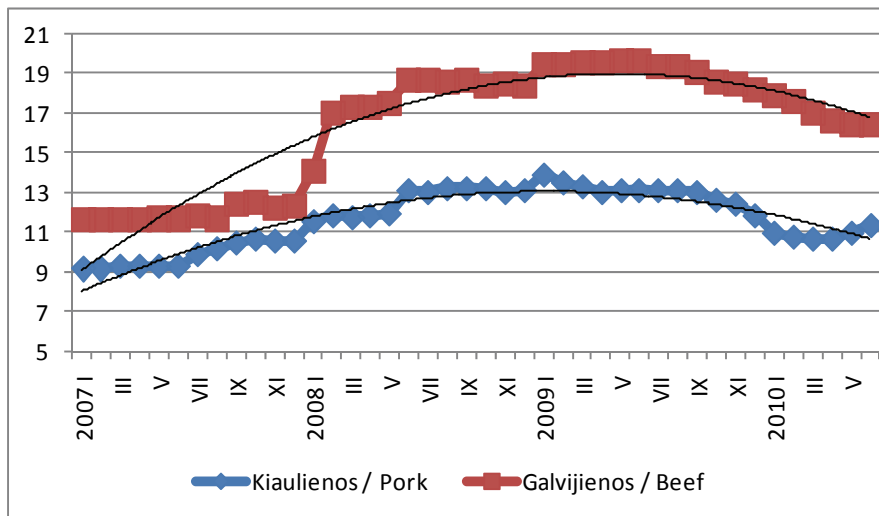

9 pav. Galvijienos ir kiaulienos didmeninių kainų tendencijos 2007–2010 metais, Lt/kg*
 Figure 9. Wholesale prices of beef and pork in 2007–2010, Lt/kg*

* Statistikos departamento duomenys / Data of the Department of Statistics.

Galvijienos ir kiaulienos mažmeninių kainų tendencijos. 2010 metų I pusmetį galvijienos mažmeninė kaina sumažėjo beveik 1,5 Lt, arba 8 proc. (10 pav.). Palyginti su 2009 metų tuo pačiu laikotarpiu, vidutinė galvijienos kaina buvo 13 proc. mažesnė. Tačiau palyginti su atitinkamu 2007 metų laikotarpiu, ji buvo net ketvirtadaliu didesnė. 2007–2009 metų galvijienos mažmeninės kainos neturėjo koreliacinės priklausomybės nuo pašarinių kviečių kainos (koreliacijos koeficientas buvo -0,3566), o priklausomybė nuo galvijienos didmeninės kainos buvo vidutinė (koreliacijos koeficientas buvo 0,6449). Net 42 proc. (determinacijos koeficientas) galvijienos kainos pokyčio lėmė galvijų supirkimo kainos kitimas.

Mažmeninė I kategorijos kiaulienos su kaulu vidutinė kaina Lietuvoje 2010 metų I pusmetį buvo 18 proc. mažesnė nei 2009-ųjų I pusmetį ir 9 proc. – nei 2008-ųjų I pusmetį. 2007–2009 metais kiaulienos mažmeninė kaina neturėjo koreliacinės priklausomybės nuo pašarinių kviečių kainos (koreliacijos koeficientas buvo -0,3365), o priklausomybė nuo kiaulienos didmeninės kainos buvo gana stipri (koreliacijos koeficientas buvo 0,9395). Net 88 proc. (determinacijos koeficientas) kiaulienos kainos pokyčio lėmė kiaulių supirkimo kainos kitimas.

10 pav. Galvijienos ir kiaulienos mažmeninės kainos tendencijos 2007–2010 metais, Lt/kg*
 Figure 10. Retail prices of beef and pork in 2007–2010, Lt/kg*

* Statistikos departamento duomenys / Data of the Department of Statistics.

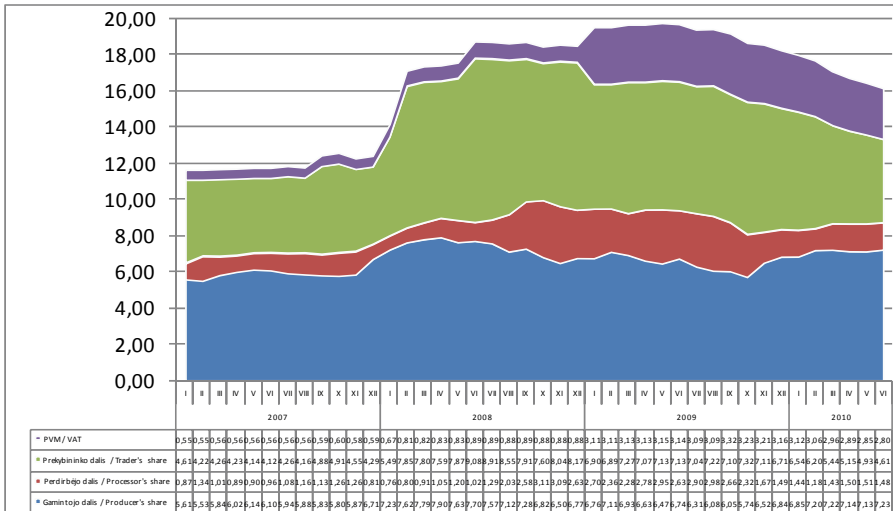
Galvijienos ir kiaulienos kainų struktūra ir jos tendencijos

Galvijienos kainos struktūra. Mažmeninės kainos grandinė apibūdina jos pokyčius per tam tikrą laikotarpį ir nusako rinkos dalyvių įtaką šiai kainai. 2007–2009 metų laikotarpiu galvijienos mažmeninė kaina didėjo tris kartus: 2008 metų pradžioje, 2008 metų birželį ir 2009 metų pradžioje (11 pav.) Pirmajame etape kainą daugiausia pakėlė prekybininkai – 82 proc. (nuo 4,29 iki 7,85 Lt/t). Tam objektyvių priežasčių nebuvo, nes didmeninė kaina išaugo (nuo 7,52 Lt/kg iki 8,42 Lt/kg) tik 13 proc. Antrajame etape prekybininkai savo vertės dalį padidino 16 proc., o galvijų augintojai – tik 1 proc. (palyginti su 2008 m. pavasariu). Trečiajame etape, PVM tarifui išaugus 14 proc. punktų, padidėjo PVM dalis, o prekybininkų sumažėjo 15 proc.

Galvijų supirkimo kainos nuo 2007 metų pabaigos didėjo ir 2008 metų balandžio mėnesį buvo 35 proc. didesnės, nes pašarų kaina išaugo 20 proc., trąšų – 45 proc., kuro – 40 proc.

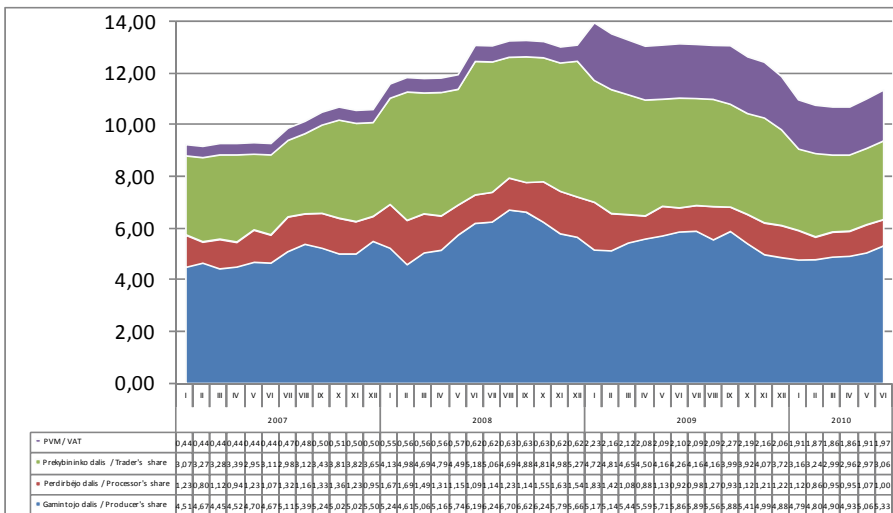
Kiaulienos kainos struktūra. Kiaulienos kainos grandinė (12 pav.) rodo, kad 2007–2009 metų laikotarpiu šios mėsos mažmeninė kaina didėjo tris kartus: 2008 metų vasarį, 2008 metų birželį ir 2009-ųjų pradžioje. Pirmajame etape kainą daugiausia padidino prekybininkai – nuo 13 iki 28 proc. (nuo 3,65 iki 4,98 Lt/t). Tam objektyvių priežasčių nebuvo, nes didmeninė kaina sumažėjo (nuo 6,45 Lt/kg iki 6,30 Lt/kg) 2 proc. Antrajame etape prekybininkai savo vertės dalį padidino 15 proc. (nuo 4,49 iki 5,18 Lt/t), o kiaulių augintojai – tik 8 proc. (nuo 5,74 iki 6,19 Lt/t).

Trečiajame etape, PVM tarifui padidėjus 14 proc. punktų, išaugo PVM dalis, o prekybininkų ir kiaulių augintojų verčių dalys sumažėjo po 10 proc.

11 pav. Galvijienos kainos grandinė 2007–2010 metais, Lt/kg*
Figure 11. Beef value chain in 2007–2010, Lt/kg*

* Statistikos departamento duomenys / Data of the Department of Statistics.

12 pav. Kiaulienos kainos grandinė 2007–2010 metais, Lt/kg*
Figure 12. Pork value chain in 2007–2010, Lt/kg*

* Statistikos departamento duomenys / Data of the Department of Statistics.

IŠVADOS

1. Tyrimas parodė, kad 2007–2008 metais grūdų supirkimo kainų staigus augimas neturėjo tiesioginės įtakos kiaulių ir galvijų kainų augimui.
2. Kiaulių ir galvijų supirkimo kainų kaitą lėmė keletas veiksnių. Kai kurie jų supirkimo kainas mažino (mažėjantis vartojimas, turgaus konkurencija), o kai kurie jas didino (grūdų, materialinių išteklių kainų ir kiaulių eksporto didėjimas).
3. Mažmenines kiaulienos ir galvijienos kainas analizuojamu laikotarpiu daugiausia didino prekybininkai, ir tai nebuvo susiję su grūdų kainų didėjimu.

Literatūra

1. *Agricultural markets. Beef and veal.* European Commission [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. rugsėjo 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/agriculture/markets/beef/index.htm>>.
2. *Agricultural markets.* European Commission [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. liepos 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/agriculture/markets/pig/index.htm>>.
3. BRADŪNAS, V. Trumpalaikio ir ilgalaikio kainų kitimo aspektai Lietuvos grūdų ir rapsų bei jų produktų rinkose. Iš: *Rinkotyra. Žemės ūkio ir maisto produktai*, 2009, nr. 4(46), p. 6–24. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, ISSN 2029-2287.
4. *Galvijų ir kiaulių vidutinės supirkimo pagal SEUROP skurdenų klasifikavimo skalę kainos Lietuvos skerdimo įmonėse.* Vilnius: VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras, ŽŪMPRIS [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. liepos 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/ris>>.
5. KOTLER, P.; ARMSTRONG, G.; SAUNDERS, J.; WONG, V. *Rinkodaros principai.* Kaunas: UAB „Poligrafija ir informatika“, 2003. 854 p. ISBN 9986-850-50-9.
6. *Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2007 m. gruodis.* Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008. ISSN 1392-2874.
7. *Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2008 m. gruodis.* Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2009. ISSN 1392-2874.
8. *Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2009 m. gruodis.* Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2010. ISSN 1392-2874.
9. *Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2010 m. sausis–birželis.* Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2010. ISSN 1392-2874.
10. *Matematika žemės ūkiui.* Vilnius: Lietuvos žemės ūkio ekonomikos mokslinio tyrimo institutas, 1973. 216 p.
11. PRANULIS, V.; PAJUODIS, A.; URBONAVIČIUS, S.; VIRVILAITĖ, R. *Marketingas.* Vilnius: The Baltic Press, 2000. 469 p. ISBN 9955-9318-0-9.
12. SAKALAUSKAS, V. *Duomenų analizė su STATISTICA.* Vilnius: Margi raštai, 2003. 235 p. ISBN 9986-09-256-6 (įr.).
13. *Statistikos departamento prie LRV rodiklių duomenų bazė.*
14. *ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė.*

Summary

The article deals with the trends of purchase prices for cattle and pigs and their dependence on grain purchase prices in Lithuania. The economic upturn in 2007 and fluctuations in the harvest of grain crops had a significant influence on the growth in prices of flour and breadstuffs. However, due to the changes in crop production, the meat prices did not have to rise on the Lithuanian market. There was no correlation between the meat and grain purchase prices during the analysed period. Several factors influenced changes in the purchase prices for cattle and pigs, some of them reduced the purchase prices (decreasing consumption and competition from local market), and some of them increased the purchase prices (growth in prices of grain and material resources and in export of pigs).

The impact of distribution of the value of meat products among processors and retailers on purchase prices is analyzed in this article. During the analysed period the retail prices of pork and beef were going up mainly due to retailers and the increasing prices of grain had no influence on them.

Key words: *Cattle, pigs, coefficients of correlation and determination, purchase prices, value chains.*